

İSLAM HUKUKUNDA MİLLETLERARASI KAMU DÜZENİNİN KORUNMASI VE KUVVET KULLANMA YETKİSİ

*Ali KAYA**

Bilindiği gibi, insanlar tarih boyunca daima toplumlar halinde yaşamışlar, toplumlar da belli bir örgütlenme biçimini teşkil etmişlerdir. Bu örgütlenme şeklinin en gelişmiş haline devlet denmektedir ve dünya üzerinde dün olduğu gibi bugün de küçük büyük 150'yi aşkın devlet mevcuttur. Ayrıca tarihin kaydettiği gerçeklerden biri de, insanlar arasında olduğu gibi, devletlerin de birbirleriyle sorunları eksik olmamıştır ve bu sorunların çözümünde barışçıl yolların yanında kuvvete de başvurulduğu görülmektedir. Günümüzde ise milletler arasındaki bu tür sorunlar, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı gibi uluslararası kuruluşlar tarafından çözülmeye çalışılmaktadır.

En ilkel şeklinden en modern tipine kadar, milletlerarasında sosyal, kültürel, siyasi, iktisadî vb. ilişkiler kurulmuştur. Dolayısıyla bu ilişkilerin düzenli ve belli bir seviyede yürütülebilmesi için de Milletlerarası bir hukuk düzenine ihtiyaç duyulmuş ve zorunlu olarak böyle bir hukuk dalı ortaya çıkmıştır.

İşte, milletler arasındaki ilişkiler bu hukuk düzenine göre düzenlenir ve sorunlar bu hukuk dalının kurallarına göre halledilir. Anlaşmalar bu çerçevede yapılır. Bu düzene uymayanlar, mevcut devletler hukukuna uymaya zorlanabilir ve bazı müeyyideler tatbik edilebilir. Bütün bunlar, dünya barışının sağlanması bakımından büyük önem arz etmektedir. Hakikaten bugün iki devlet arasındaki sorunların sadece ilgili devletlerin değil, milletlerarası camianın da bir sorunu olduğu görülmüş, doğrudan taraf olmadıkları halde üçüncü ülkelerin müdahalesine imkan verecek düzenlemeler yapılmıştır ve bu amaçla savaş dahil çeşitli hukuki yollarla

* Yrd. Doç. Dr.: U.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

problemleri halledecek Birleşmiş Milletler ve benzeri kuruluşlar oluşturulmuştur.

İster taraf ülkeler olsun isterse üçüncü ülkeler olsun, milletlerarası anlaşmazlıkları çözerken başvurdukları yollardan biri de şüphesiz kuvvet kullanmadır. Ancak sulhu sağlamak iddiası ile başvuru bu yöntem bazen milletlerarası düzeni en çok bozan sebeplerin başında gelmektedir. Çünkü haksızlığı önlemek amacıyla başvurulduğu halde başka haksızlıklara ve devletlerin daha büyük zararlara uğramasına yol açabilmektedir. Bu nedendir ki, milletlerarası kamu düzeninin korunması için savaş gibi yıkıcı etkileri olan bir usulün ancak Uluslararası bir organ tarafından kullanılmasının uygun olabileceği düşünülmüştür. İşte biz devletlerin veya bu tür Uluslararası organların böyle bir yetkiyi kullanıp kullanamayacakları ve kullanabileceklerse hangi esaslar dahilinde başvuracakları konusunu, İslam hukuku açısından incelemeye çalışacağız.

A-Milletlerarası Kamu Düzeninin Korunması

Bütün insanların ortak arzusu barış içinde yaşamaktır. Bu arzunun gerçekleşmesi için, Milletlerarası hukuka ihtiyaç duyulduğunu az önce belirtmiştik. Batılı yazarlara göre, devletler hukuku ancak XVI. asırdan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bello, Vittoria, Ayala ve Gentili gibi hukukçular bu kanaattedir. Ancak bu kanaatin doğruluğu, yani devletlerarası hukukî düzenlemelerin yalnız hıristiyan milletlere ait olduğu düşüncesi tartışmaya açıktır.¹

İslam hukukunda da benzer düzenlemelerin olduğu kabul edilmektedir. Nitekim daha VIII. asırda eş-Şeybani'nin (189/769) bu konuda eser verdiği bilinmektedir. Hatta eserleri bize kadar ulaşmamış olmakla birlikte Ebu Hanife (150/767) bu alanda eser kaleme almış ve bu alanda ders okutmuştur. Yine ilk fıkıh kitabı sayılan Zeyd b. Ali (122/740)'nin "Mecme'u'l-Fıkh" adlı eserinde, "Kitabü's-Siyer" bölümü bulunmaktadır². Aksi görüşler olmakla beraber, bu tür çalışmalar yalnız harp hukukunu değil, devletler hukukunu da ilgilendirmektedir. Aşağıda bu konu anlatılmaya çalışacaktır.

1-Milletlerarası Münasebetleri Düzenleyen Temel Kurallar

a) Eşitlik

Milletlerarası kamu düzeninin korunması, toplumların birbirlerinin eşit hak ve sorumlulukları olduklarını kabul etmelerine bağlıdır. Aksi bir tavır, milletlerarası düzeni bozar. Milletlerin birbirlerine müdahaleleri ise, aralarındaki farklılığı manipüle etmelerinden ve birbirlerine üstünlük iddia

¹ Hamidullah, M., "Serahsinin Devletler Umumi Hukukundaki Hissesi", es-Serahsi Armağanı, 15.

² Geniş bilgi için bkz. Özel, Ahmed, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, 19-21.

etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu gerçek, Kur'an'da "Ey insanlar! Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Kolayca tanışasınız diye milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz O'na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır"³ âyetiyle dile getirilmektedir. Dolayısıyla farklılığı, barışçıl ilişkiler kurmanın dışında başka bir amaca hizmet etmemelidir, her toplum ötekini de kendisi gibi eşit haklara sahip olduğunu bilmelidir. Bu sebeptir ki, bu eşitlik milletlerarası hukukun temelini teşkil eden ilkelerden biridir. Hiçbir toplum ötekini farklılığını olumsuz bir şekilde değerlendirmemelidir.

b) Adalet

İslamda, insanlar arasında olduğu gibi, devletler arasında da adalet esastır⁴. Bu temel prensibin uygulanmasında din, ırk ve renk farkı gözetilmez. Müslüman olmayanlara da adaletli davranmak icabeder. Bireyler arasında olduğu gibi devletler arasında da buna uymak kesin bir hükümdür⁵.

İslam, başkalarına karşı davranışımızı, onların bizlere karşı yaptıklarına göre belirleyebileceğimize izin vermektedir. Buna hukuk literatüründe "mukabele bi'l-misil" denilmektedir. Ancak "mukabele bi'l-misil"i uygulamak durumunda kalan devletler, haddi aşmamaları gerekir. O takdirde adalet sınırını zorlamış olurlar. Mesela devletin işlediği bir suçtan dolayı o devletin teb'asından olan suçsuz bir kişi cezalandırılmaz. Çünkü cezalarda şahsîlik prensibi vardır. Bu nedenle bir kişi devletin işlediği suç yüzünden öldürülemez⁶.

Bir millete olan düşmanlık, ona karşı adaletsiz davranmamıza yol açmamalıdır. "Sizi Mescid-i Haram'dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, sizi tecavüze sevketmesin..."⁷ "...Bir topluluğa olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin..."⁸ mealindeki âyetler de, bunu ifade etmektedir⁹.

c) Ahde Vefa

Bu prensip de, milletlerarası kamu düzeni bakımından uyulması gereken en önemli temel prensiplerden birisidir. Devletler, taahhüd ettikleri yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar. Zira, "ey iman edenler akidleri yerine getirin..."¹⁰ denilmektedir. Şüphesiz, âyet sadece fertlerin

³ el-Hucurât, 49/13.

⁴ Bkz. Nahl, 16/90; Nisa, 4/58.

⁵ Nevevî, Abdülhâlik, Alâkatu'd-Düveliyye, 55.

⁶ Serahsî, Mabsût, X/129.

⁷ Mâide, 5/2.

⁸ Mâide, 5/8.

⁹ Cessâs, Ahkâmu'l-Kur'an, III/296.

¹⁰ Mâide, 5/1.

değil, devletlerin de taahhüdlere bağlı olmasını tazammun etmektedir. İslam hukukçularının çoğu da bu görüşü savunmaktadır¹¹.

Ahde vefa prensibi, ihmal ve ihlal edilmemesi icabeden kesin bir hüküm niteliğindedir. Hiçbir gerekçe, devletlerin taahhüdlere muhalefet etmelerini haklı göstermez. Esasen maslahat böyle davranmayı gerektirir. Zaten aksine bir davranış, “karşılıklı muahede yaptığımız zaman yerine getiriniz. Allah’ı kendinize kefil göstererek sağladığımız yeminleri bozmayınız”¹² mealindeki âyetlerden de anlaşılacağı üzere Allah’a isyan anlamına gelir.

“Ahdi yerine getirin. Doğrusu verilen ahidde sorumluluk vardır”¹³. “Ey Muhammed, anlaşma yaptığın kimseler, sonucundan sakınmayarak anlaşmalarını her defasında bozarlar. Savaşta onları yakalarsan, arkalarındakilere ibret olacak şekilde darmadağın et. Eğer bir topluluğun anlaşmaya ihanet etmesinden korkarsan, sen de onlara anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran. Doğrusu Allah hainleri sevmez”¹⁴ âyetleri de anlaşmayı bozmanın sonuçlarını açıklamaktadır.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi ahde vefa, milletlerarası kamu düzeninin korunması açısından çok büyük önemi haizdir. Ayrıca birçok batılı yazarın da belirttiği üzere “Pacta Sunt Servand” prensibi milletlerarası camianın aralarındaki ilişkileri düzenleyen devletler hukukunun temel ilkelerinden biridir. Bunun İslam hukuk literatüründeki karşılığı “ahde vefa” terimidir. Bu terim günümüz Türk hukuk literatüründe de terim olarak kullanılmaktadır¹⁵.

Görüldüğü üzere, İslam, uluslararası düzeni sağlama bakımından devletler hukukunun dayandığı eşitlik, adalet ve ahde vefa gibi önemli ilkeler getirmiş ve milletlerarası ilişkileri bu sağlam temeller üzerine oturtmuştur.

2-Milletlerarası İlişkilerin Dayandığı Esas

İslam Milletlerarası ilişkileri tecavüz vukubulmadığı sürece barış temeli üzerinde sürdürmeyi öngörür. Gerçekten de ilk dönem İslam toplumu bu kuralı milletlerarası ilişkilerde uygulamıştır.

Ancak Antik çağlarda *site-devleti* ve *büyük imparatorluklar* şeklindeki devletler, sözkonusu ilişkilerini daima düşmanlık ve kuvvet esasına dayandırmışlardır. Bu tavır Tevrat’ta şu şekilde dile getirilmiştir: “Onları tamamen yok edeceksin, onlarla ahdetmeyeceksin ve onlara

¹¹ Kāsânî, Bedâyi’, VII/109.

¹² Nahl, 16/91.

¹³ İsrâ, 17/34.

¹⁴ Nahl, 16/57-58.

¹⁵ Bkz. Meray, L.S., Devletler Hukukuna Giriş, 102; Çelik, F. Edip, Milletlerarası Hukuk, I/150.

acımayacaksın”, “Adlarını göklerin altından yok edeceksin”¹⁶ Romalılardaki bu anlayış On-iki Levha’da “düşmana karşı gücünü ebediyen kullan”¹⁷ şeklinde kaideleşmiştir.

Ortaçağdaki durum da bundan farklı değildir. Kilise hukuku ile İmparatorluk Hukukunun yürürlükte bulunduğu Hıristiyan aleminde de topluluklar arası ilişkiler yine harp esasına dayanmaktadır. Muhtelif beylikler arasında süre gelen savaşları tamamen önlemek mümkün olmayınca, papalar, hiç olmazsa belli günlerde savaşılmamasını temin maksadıyla “tanrı mütarekesi” ilan etme yoluna gitmişlerdir.

İslam, insanlığı tek bir topluluk kabul eder. Toplumlar arasındaki ilişkilerde dostluk ve yardımlaşmayı esas kabul eder. Düşmanlıklarını eyleme dönüştürmeyen toplumlarla dostane ilişkilerin kurulmasına engel olmaz¹⁸. “Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasaklamaz. Allah, ancak sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarından çıkaranları ve çıkarılmanıza yardım edenleri dost edinmenizi yasak eder”¹⁹, “Kitap ehlinden zulmedenler bir yana, onlarla en güzel şekilde mücadele edin. Onlara şöyle deyin: “Bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim tanrımız da sizin tanrınız da birdir. Biz ona teslim olmuşuzdur”²⁰ âyetleri bu kuralı göstermektedir. İslam tarihi bu kuralın uygulandığı örneklerle doludur. Nitekim Hudeybiye vb. anlaşmalar bunun çarpıcı bir misalini oluşturmaktadır.

Devletlerarası alanda kuvvete başvurma hiç eksik olmadığı halde, İslam, “Ey inananlar, hep birden barışa giriniz. Şeytana ayak uydurmayınız. O sizin apaçık düşmanınızdır”²¹ âyeti ile başta Müslümanların kendi aralarında, “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yaş ve Allah’a güven”²² âyetiyle de diğer toplumlarla olan ilişkilerini sulh içinde sürdürmelerine davet eder. Bu nedenle İslam’da milletlerarası münasebetlerde normal ve daimi halin sulh üzere olduğu çoğunluk tarafından kabul edilen bir gerçektir. Hatta bu gerçek batılı düşünürlerce de ileri sürülmüştür²³. Yine İslam hukukunda, harbin sebep ve illetinin harp olduğunun kabulü de²⁴ bunu gösteren bir başka delildir.

¹⁶ Bkz. Tevrat, (“Kitabı Mukaddes-Eski ve Yeni Ahit”, “Tesniye”, Bap VII, 1-3, 197) Türkçe terc. İstanbul 1981.

¹⁷ MERAY, L. Seha, Devletler Hukukuna Giriş, 1/8.

¹⁸ Udeh, Abdülkadir, 77; Hallâf, Siyâsetü’ş-Şeriyye, 21.

¹⁹ Mümtehcine, 60/8-9.

²⁰ Ankebût, 29/46.

²¹ Bakara, 2/208.

²² Enfâl, 8/61.

²³ Bkz. Turnagil, A.Reşit, İslamiyet ve Milletler Hukuku, 44.

²⁴ Zuhaylî, Âsâru’l-Harb, 134.

3-Kuvvete Başvurma

Yukarıda, devletlerin aralarındaki ilişkileri düzenlemede hangi temel esaslara uyacaklarını açıkladık. Şimdi, Milletlerarası kamu düzeninin korunmasında kuvvet kullanmanın İslam hukuku açısından mahiyetini inceleyeceğiz.

“Kuvvet kullanma” terimiyle daha çok, askeri güç kullanmak kastedilmektedir. İslam hukukunda, milletlerarası anlaşmazlıkları çözmek için gerektiği zaman kuvvete başvurulabileceği kabul edilmektedir. Fakat bu, başka hiçbir çıkar yola kalmayınca söz konusu olabilir. Çünkü askerî çözüm, milletlerarası kamu düzeninin korunmasında başvurulacak ilk yöntem değildir. Ondan önce sorunlar, diplomatik veya yargı yoluyla çözümlenmeye çalışılır. İslam’ın tercihi bu yöndedir. Çünkü askerî müdahaleler, bizatihi İslam’ın korumayı hedeflediği şeyleri tahrip ettiği için arzu edilmemiş²⁵, ancak zaruret halinde başvurulabileceği öngörülmüştür²⁶. Bundan dolayı hadislerde “Ey iman edenler, düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz”²⁷ buyurulmuştur.

Kapsamı

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kuvvet kullanma, başka çare kalmayınca başvuru bir çözümdür. Ancak kuvvet kullanırken de dikkat edilmesi gereken bir sınır söz konusudur. Çünkü savaş, ancak zaruret halinde helal olduğu için “zaruretlar miktarınca takdir olunur”²⁸ şeklindeki hukuk kuralına uygun yürütülmesi icab eder. Bu da kuvvet kullanmanın kapsamına girer.

Şu halde, askeri müdahale İslam’da gaye değil bir barışı sağlama vasıtasıdır. “Eğer onlar barışa meylederse sen de ona yanaş ve Allah’a güven”²⁹ ve “Ancak, sizinle aralarında antlaşma bulunan bir millete sığınanlar yahut sizinle savaştan veya kendi milletleriyle savaşmaktan bıkararak size başvuranlar müstesnadır. Allah dileseydi onları üzerinize çullandırırda da sizinle savaşarlardı. Eğer sizden uzak durur, sizinle savaşmaz, size barış teklif ederlerse Allah onlara dokunmanıza izin vermez”³⁰ âyetleri bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.

Kuvvet kullanmaktan maksat, bir milleti toptan yok etmek, bir ülkenin bütün imkanlarını imha etmek değildir. Batılı bir düşünürün de ifade ettiği gibi harpten maksat düşmanın haksızlık yapmaktan vazgeçmesini

²⁵ Hallâf, Siyâsetü’ş-Şer’iyye, 90; Turnagil, 148.

²⁶ Ebu Zehrâ, İslamda Beşeri Münasebetler, 141; Zerkâ, Fıkhü’l-İslami fî Sevbihi’l-Cedid, I/50.

²⁷ Buhârî, Cihad, 112; Müslim, Cihad, 19; Ebû Dâvud, Cihad, 89; Dârimî, Siyer, 6.

²⁸ İbn Nüceym, Eşbâh, 86.

²⁹ Enfâl, 8/61.

³⁰ Nisa, 4/90.

sağlamaktır³¹. “Savaşta inkar edenlerle karşılaştığınızda, harp ağırlıklarını bırakıncaya kadar boyunlarını vurun³²” âyetinde işaret edilen nokta budur. Hz. Peygamber’in de muharebelerinde bu yolu izlediği gözlenmektedir.³³ Yine İslam hukuku kaynaklarında yer alan bilgilere göre, askeri hareket esnasında ekili alanların, bağ ve bahçe gibi ziraat alanların tahrip edilmemesi³⁴, kadın, çocuk, yaşlı, din adamı ve diplomatlar gibi gayr-i muharip unsurlara zarar verilmemesi için azami gayretin gösterilmesi aynı gerçeği dile getirmektedir.

Diğer yandan savaş, zulme uğrayanları kurtarma operasyonudur. “Yeryüzünde fitne kalmayıncaya ve din tamamıyla Allah’ın oluncaya kadar savaşın³⁵” âyetinde işaret edildiği üzere, savaş milletlerarası camiada güven ve asayiş temin vasıtasıdır. Yine İslam’da kuvvete başvurma mal-mülk elde etme ve şan-şöhret kazanma vasıtası yapılamayacağı gibi³⁶ “Dinde zorlama yoktur.”³⁷ âyetinde de belirtildiği üzere, insanların İslam dinine girmelerini sağlamaya yönelik bir zorlama unsuru olarak da kullanılamaz³⁸.

4- Kuvvet Kullanmayı Gerektiren Sebepler

Alman bilgini Glause Weitz’in de dediği gibi harp ciddi bir amaç için ciddi bir araçtır³⁹. Yine en ünlüleri Augustin ile Saint Thoma d’Aguin olan Skolastik okula göre haklı savaş bir haksızlığın giderilmesi için girişilen silahlı mücadeledir⁴⁰. Bu nedenle kuvvete başvurmayı gerektiren ciddi sebeplerin bulunması gerekir. Yine böyle bir eylemin meşru görülebilmesi haklı sebeplerin bulunmasına bağlıdır. Aşağıda tarih boyunca yapılan savaşların pratik örneklerine girmeden teorik planda İslam’da kuvvet kullanmayı gerektiren hukuki sebepleri açıklamaya çalışacağız.

a) Meşru Müdafaa

Bir ülkenin bölünmez bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına yönelik haksız bir saldırıyı bertaraf etmek için kuvvet kullanılabilir. Bunu, “Kendileriyle savaşılana bilmukabele savaşa izin verildi”⁴¹, “Size harp açanlarla Allah yolunda sizde savaşın”⁴² şeklindeki, âyetlerden çıkarıyoruz. “Hürmetler karşılıklıdır. Kim size saldırırsa, tıpkı onların size saldırdığı gibi

³¹ Karl Von Klausweitz, Harp Üzerine, 18.

³² Muhammed, 47/4.

³³ Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, 122.

³⁴ Serahsî, Mabsût, X/31; İbn Kudâme, Muğni, VIII/466.

³⁵ Enfâl, 8/39; ayrıca Bkz. Bakara, 2/193.

³⁶ Hamidullah, İslamda Devlet İdaresi, 297.

³⁷ Bakara, 2/256.

³⁸ Hamidullah, İslamın Hukuk İlmine Yardımları, 93.

³⁹ Alpaslan, Tevlik, Siyaset-Güvenlik-Savunma Politikası ve Harp Planlaması, 11.

⁴⁰ Çelik, E.F., Milletlerarası Hukuk, II/399.

⁴¹ Hacc, 22/39.

⁴² Bakara, 2/190.

siz de saldırın"⁴³ âyeti haksızlığa uğrayanların kendilerini savunabileceklerini ifade etmektedir⁴⁴. Dolayısıyla hakların çiğnenmesi meşru müdafâ hakkını doğurur⁴⁵. Esasen Kur'an "Siz ne oluyor da: "Rabbimiz, bizi, ahalişi zalim olan şu memleketten kurtarıp çıkar, bize tarafından sahip çıkan gönder, bize yardımcı yolla" diyen erkekler, kadın ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz"⁴⁶ ayetiyle bunu zorunlu kılar.

b) Müttefiklere Yardım

Milletlerarası antlaşmalardan dolayı da bir ülkeye kuvvet uygulanabilir. İslam Hukuku'na göre, bir İslam ülkesi, müttefikini himaye etmek zorundadır⁴⁷. Hz. Peygamber müttefiki Huzaa kabilesine saldıran Bekroğullarına yaptığı anlaşma sebebiyle savaş açmıştır⁴⁸. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere müttefiklere yapılan saldırı karşısında kuvvet kullanılabilir. Bu sebebe dayanarak yapılan savaşlara da "ittifak savaşı" denmektedir.

c) Yaptırım

Milletlerarası anlaşmaları uygulayabilmek için de kuvvete başvurulabilir. Bunun delili, Kur'an'da şu âyettir: "Eğer andlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar, dininize dil uzatırlarsa inkârda önde gidenlerle savaşın. Çünkü onların yeminleri sayılmaz. Belki vazgeçerler"⁴⁹. İslam hukukçuları bu kanaattedirler⁵⁰.

Öte yandan elçilerin öldürülmesi ve dokunulmazlıklarının ihlal edilmesi, yaptırım uygulanmasını intaç eder. Çünkü bu uluslararası kamu düzenini bozan bir hareket olarak kabul edilir. Esasen bu bir devletin varlığını da tehdit etme anlamı taşır. Nitekim Mûte savaşı bu nedenle ortaya çıkmıştır⁵¹.

5-Kuvvet Kullanma Yetkisinin Sınırlanması

Milletlerarası kamu düzeninin korunması açısından, kuvvet kullanma yetkisinin sınırlanması ve yasaklanması büyük önem taşımaktadır. Çünkü devletlerin kuvvete başvurması beraberinde yeni anlaşmazlıklar doğurabilir. Bu durumda yetkinin sınırlanması gündeme gelir.

⁴³ Bakara, 2/194.

⁴⁴ Serahsî, Mabsut, X/31; Serahsî Şerhu Siyeri'l-Kebîr, I/207; Kâsânî, Bedâyi', VII/98.

⁴⁵ Hamidullah, İslamda Devlet İdaresi, 215.

⁴⁶ Nisa, 4/75.

⁴⁷ Serahsî, Mabsût X/85; İbn Kudâme, Muğni, VIII/469; İbnü'l-Kayyim, Zâdü'l-Maâd, II/75.

⁴⁸ İbn Hişâm, Sire, III/50; Süheylî, Ravzu'l-Ünf, V/295; İbn Kesir, Bidâye, II/4.

⁴⁹ Tevbe, 9/12.

⁵⁰ Serahsî, Mabsût, X/87; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, IV/294; Şafîî, Ümm, VIII/280; İbn Kudâme, Muğni, VIII/465.

⁵¹ İbn Seyyidi'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, II/153; Diyarbekrî, Târihu'l-Hamis, II/70; Halebî, İnsânu'l-Uyûn, II/786.

Asrımıza kadar kuvvet kullanma, devletin bağımsızlığına bağlı bir yetki olarak kabul edilmiştir. 1902 tarihli Drago-Proter, 1906 ve 1907 tarihli La Haye antlaşmaları, Milletler Cemiyeti Misakı, 1924 tarihli Cenevre Protokolü, 1925 tarihli Lokarno antlaşmaları ve nihâyet 1927 tarihli Briand-Kellog Misakı gibi milletlerarası barış antlaşmalarına kadar aynı anlayış sözkonusudur. Ancak Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan sonra bu yetki ona devredilmiştir⁵². Ondan önce böyle bir yetkiyi kullanan ayrı organizasyon yoktur. Drago-Porter sözleşmesi gibi anlaşmalar, kuvvet kullanma yetkisini başkasına devretme hükmünü içermemektedir.

Milletler cemiyeti misakı ise belirli hallerde savaş yetkisini sınırlayan maddeler içermektedir. Nitekim misakın 12. maddesi uyuşmazlıkları hakem usulüne, Milletlerarası Adalet Divanına veya Konseyin incelemesine götürülebileceğini âmirdir. Misak, savaşı erteleme önlemleri almakla yetinmiştir. Misakın 10. maddesi tarafların, ülke bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına saygı göstermesini ve haksız tarafa karşı çıkılmasını istemektedir.

Kuvvet kullanma yetkisi Birleşmiş milletler antlaşmasının 2. Maddesi ile sınırlandırmış, üye olmayan ülkeleri de bağlar hale getirilmiştir. Ancak Birleşmiş Milletler andlaşması savaşı bütünüyle yasaklamış değildir. Nitekim andlaşmanın 51. maddesi “doğal olan bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını” kabul etmektedir.

İslam hukuku da, tedvin edildiği dönem de, savaşı, devletin bağımsızlığına bağlı bir yetki olarak kabul etmiştir. Ancak bugün anlaşma olduğu takdirde, İslam, bu yetkinin Birleşmiş Milletler gibi organlara devredilmesini uygun görebilir⁵³. Çünkü bir kısım İslam hukukçular süresiz antlaşma yapmanın cevazına hüküm vermişlerdir⁵⁴. Böylece silahlı güce başvurma yetkisi sınırlandırılmış olur.

Öte yandan savaşta, muharip unsurların dışındakilere dokunulmaması⁵⁵, toplu imhanın yasak oluşu⁵⁶ vb. de yetkiyi sınırlayan unsurlar arasında sayılabilir.

Netice olarak söylemek gerekirse, İslam barış dini olduğu için, daima dünyanın barış içinde olması hedeflenmiş, bu doğrultuda hukuki düzenlemeler getirilmiş ve milletlerin dostane ilişkiler içerisinde olması, en başta gelen gayesini teşkil etmiştir. Bu sebeple, milletlerarası anlaşmazlık ve uyuşmazlıkları silahlı güç kullanmadan çözmeyi tercih edilmiştir. Ancak son

⁵² Geniş bilgi için Bkz. Çelik, E.F., Milletlerarası Hukuk, II/399-400

⁵³ Bkz. Makale, Kuvvet Kullanmayı Gerektiren Sebepler Başlığı.

⁵⁴ Serahsî, Şerhu Siyeri'l-Kebîr, I/98; Zuhaylî, Âsârü'l-Harb, 353.

⁵⁵ Serahsî, Mabsût, X/66; Serahsî Şerhu Siyeri'l-Kebîr, IV/1430; Şafîî, Ümm, VIII/271; İbn Rüşd, Bidâye, I/415; İbn Kudâme, Muğnî, VIII/455.

⁵⁶ Serahsî, Mabsût, X/31; Serahsî Şerhu Siyeri'l-Kebîr, IV/1469; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir, IV/286; Dihlevî, Hucce'tullâhî'l-Bâlîğa, II/221; Ebû Yusuf, Kitâbu'l-Harâc, 296; Şafîî, Ümm, VIII/271; İbn Rüşd, Bidâye, I/415; İbn Kudâme, Muğnî, VIII/454.

çare olarak savaşa başvurmayı da yasaklamamış, fakat buna zaruret durumunda cevaz verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Alpaslan, Tefîk, *Siyaset-Güvenlik-Savunma Politikası ve Harp Planlaması*, Ankara 1970.

el-Buharî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, c.I-VIII, İstanbul 1979.

el-Cessâs, Ahmed b. Ali, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c.I-V, Thk. M. Sadık Kamhavî, Nşr. Dâru'l-Mushaf, Beyrut 1985.

Çelik, F. Edip, *Milletlerarası Hukuk*, c.I-II, Filiz Kitabevi, İstanbul 1982.

ed-Dârimî, Ebû Muhammed b. Abdirrahman, *Sünen*, c.I-II, Mısır ty.

Dihlevî, Şah Veliyyullah, *Hucetullâhi'l-Bâliğa*, c.I-II, Beyrut ty.

Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, *Târihu'l-Hamîs*, c.I-II, Beyrut 1866.

Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as, *Sünen*, c.I-IV, thk. M. Muhyiddîn Abdülhamid, Beyrut ty.

Ebû Yusuf, Yakub b. İbrahim, *Kitâbu'l-Harâc*, İstanbul 1970.

Ebu Zehra, *İslamda Beşeri Münasebetler*, çev. Hüseyin Algül-Osman Şekerci, İstanbul 1971.

Eroğlu, Hamza, *Devletler Umumi Hukuku*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 1984.

Halebî, Ali b. Burhaneddîn, *İnsânu'l-Uyûn*, I-III, Mısır 1964.

Hallâf, Abdulvehhâb, *Siyâsetü's-Şer'iyye*, Kahire 1931.

Hamidullah, Muhammed, *İslamda Devlet İdaresi*, çev. Kemal Kuşçu, Ankara 1979

-----*İslamın Hukuk İlmine Yardımları*, der. Salih Tuğ, İstanbul 1962.

-----*Hz. Peygamberin Savaşları*, çev. Salih Tuğ, 2. Baskı, İstanbul 1972.

-----*"Serahsi'nin Devletler Umumi Hukukundaki Hissesi"*, es-Serahsi Armağanı, A.Ü.Basımevi, Ankara 1965.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed el-Hımyerî, *Sîretü'n-Nebevî*, c.I-IV, thk. Mustafa es-Sika-İbrahim Ebyâr, 3.Baskı, Beyrut 1971.

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Maâd*, c.I-IV, 3. Baskı, Mısır 1973.

İbn Kesîr, İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. I-XIV, Beyrut 1966.

- İbn Kudâme, Muvaffukuddîn , *el-Muğnî*, c.I-VI, nşr. Mektebetü'l-Arabiyye, Mısır ty.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid*, c.I-II, Mısır 1915.
- İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Abdillâh b. Yahya, *Uyûnu'l-Eser*, c.I-III, Beyrut ty.
- İbnü'l-Hümâm, Kemalüddin, *Fethu'l-Kadîr*, c.I-VII, Beyrut 1897.
- Karl Von Klauswitz, *Harp Üzerine*, çev. Ahmed Sezgin, İstanbul ty.
- el-Kâsânî, Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâiyu's-Sanayi' fi Tertibi's-Şerâyi'*, c.I-VII, 2. Baskı, Beyrut 1974.
- Kitab-ı Mukaddes (*Eski ve Yeni Ahit*), Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1981.
- Meray, Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş*, A.Ü.Basımevi, Ankara 1968.
- Müslim, *Sahîh*, c.I-VIII, nşr. M.F. Abdülbâki, Mısır 1955.
- Nevevî, Abdülhâlik, *Alâkatu'd-Düveliyye*, 1. Baskı, Kâhire 1974.
- Özel, Ahmed, *İslam Hukukunda Ülke Kavramı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsût*, c.I-XXX, Beyrut 1978.
- Şerhu Siyeri'l-Kebîr*, thk. Salahuddin Müneccid, yy. 1976.
- Süheylî, Abdurrahman, *Ravzu'l-Ünf*, c. I-VII, Mısır 1969.
- Şafîî, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, c.I-VIII, Beyrut 1973.
- Turnagil, Ahmed Reşid, *İslamiyet Ve Milletler Hukuku*, Sebil Yayınları, İstanbul 1972.
- Zerkâ, Mustafa Ahmed, *Fıkhu'l-İslâmî fi Sevbihî'l-Cedîd*, c.I-II, Dımaşk 1964.
- Zuhaylî, Vehbe, *Âsâru'l-Harb*, Dâru'l-Fikr, 3. Baskı, y.y. 1981.